

Thomas Keating
met Lucette Verboven

Wereld zonder einde

Reflecties op mijn leven als monnik

UITGEVERIJ **KOK** UTRECHT

© Nederlandse vertaling Uitgeverij Kok – Utrecht, 2017
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.kok.nl

© Vader Thomas Keating en abt Joseph Boyle 2017.
Editor's materials © Lucette Verboven 2017.
Deze vertaling kwam tot stand in samenwerking met Bloomsbury
Publishing Inc.

Oorspronkelijke titel *World Without End*
Nederlandse vertaling Jaap Slingerland
Ontwerp omslag Cocon Marketing
Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best
ISBN 978 90 435 2883 2
ISBN e-book 978 90 435 2884 9
NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden ver-
veelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier,
zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any
means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or other-
wise, without the prior written permission of the publisher.

Een reis

Onthaald door Liefde, had mijn schuwe ziel,
Aan stof en zonde schuld.¹

‘Hoeveel van Gods werkelijkheid kun je op dit moment accepteren?’ De monnik die tegenover me zit, kijkt me zeer doordringend aan. Vriendelijk, maar zonder terughoudendheid, legt hij deze ongemakkelijke vraag pontificaal aan me voor. Hij overvalt me ermee, omdat zijn vraag me met een angstaanjagende directheid meeneemt naar God en naar mezelf.

Ik laat mijn eigen levensverhaal door me heen gaan, waarin ik God soms afwijs en dan weer aanneem. Stelt deze monnik, gekleed in een mantel van zwarte en witte stoffen, deze vraag echt aan mij, ‘ik, te onaardig, te ondankbaar?’ Deze regel uit mijn lievelingsgedicht ‘Love (III)’ van George Herbert dringt mijn geest binnen en zorgt ervoor dat de vraag van de monnik nog dieper tot me doordringt. En zo vraag ik me af: wat doe ik wanneer ik word onthaald door de Liefde? Trekt mijn ziel zich schuw terug? Heeft hij schuld aan het stof en aan de zonde? George Herbert, die meesterlijke Britse dichter, zegt van wel. Je ziel is zonder meer schuldig, zegt hij tegen me, en die woorden van hem kan ik alleen maar bevestigen. Maar de Liefde antwoordt dat het er niet toe doet. Deze begripvolle monnik doet

dat ook: 'Het kan niet met je misgaan in dit leven als je op God vertrouwt. Het maakt niet uit wat je allemaal gedaan hebt. God wil je zo graag alles geven wat Hij je te bieden heeft. Zelfs door er te zijn voor de mensen die jij misschien ooit hebt gekwetst.'

Het is al jaren geleden dat ik voor het eerst geïntrigeerd raakte door de monnik die nu tegenover me zit en die vriendelijk maar stellig mijn vragen beantwoordt. Wanneer hij de bekende namen noemt van Augustinus, Theresia van Ávila, Johannes van het Kruis en Gregorius van Nyssa, krijg ik het gevoel dat we deel uitmaken van dezelfde 'onzichtbare groep metgezellen' waar Meester Eckhart over heeft gesproken: 'mensen die elkaar meestal niet kennen, omdat ze niet in dezelfde tijd of plaats leven, maar die in zekere zin elkaars geestverwanten zijn'.²

Zo'n vijftien jaar geleden begon ik, samen met een camera-ploeg, de wereld over te reizen om een internationale tv-serie te maken voor België en Nederland. Van Brazilië tot Japan kwam ik geweldige mensen tegen: mannen en vrouwen, theologen, kunstenaars, politici, filosofen, schrijvers en wetenschappers, en ik vroeg ze naar hun standpunten, in deze wereld die voortdurend verandert.³ De wijze monnik die nu geconcentreerd antwoord geeft op mijn vragen was destijds een van de potentiële gasten die ik hoog op mijn lijstje had staan. Ik heb zelfs nog contact opgenomen met het Sint-Benedictusklooster in Snowmass om hem te benaderen voor een interview. Maar ineens werd de serie afgebroken, vanwege een televisielandschap dat steeds zoutelozener en oppervlakkiger wordt.

En zo verdween hij uit mijn gedachten.

Draagt de ziel schuld? De vraag bleef me intrigeren. De ziel is lastig terug te vinden op de bureaus van advocaten of op onze bankrekeningen, maar houdt nog altijd stand in de literatuur.

De Amerikaanse dichter Henry Wadsworth Longfellow schreef dat de ziel van een mens niet zichtbaar is, maar wel hoorbaar. Maar hoe is de ziel dan te horen? Het antwoord van vader Thomas: ‘De taal van God is stilte, al het andere is een slechte vertaling.’ Ik zou daar één uitzondering aan willen toevoegen: muziek! De Engelse eminente intellectueel van zijn tijd Aldous Huxley is het met me eens: ‘Na de stilte is muziek datgene dat het dichtst in de buurt komt van het uitspreken wat niet kan worden uitgesproken.’⁴

Ik nam de goede raad van Huxley ter harte, en in de loop van de tijd voegde ik ook musici en componisten toe aan mijn lijst met mogelijke gasten. Musici voelden zich inderdaad het meest op hun gemak als ze het hadden over de ziel en het transcendente. De Catalaanse violist en dirigent Jordi Savall vertelde een verhaal over hoe verraderlijk woorden kunnen zijn. ‘Helemaal aan het begin van de tijd waarin alles geschapen werd, waren muziek en woorden met elkaar verweven. Maar op een dag vertelde iemand een leugen. Omdat de muziek geen leugens kan verdragen, nam ze afstand van het woord en raakten ze van elkaar gescheiden. Het was een verdrietige situatie, die lange tijd bleef voortbestaan. Totdat iemand op een dag een manier vond om de twee weer samen te brengen, namelijk, door te bidden tot God. Dat is de manier waarop de gregoriaanse zangstijl is geschapen.’⁵ De authentieke dimensie van muziek staat stralend in het middelpunt van dit verhaal. Als we in gesprek zijn met elkaar, is het mogelijk dat onze woorden leugens bevatten. Als we zingen, is het voor iedereen duidelijk of we trouw zijn aan ons diepste wezen of niet. Muziek is de meest directe en de diepste taal waarmee we de spirituele dimensie kunnen uitdrukken waar deze wereld zo’n sterke behoefte aan heeft. Maestro Jordi Savall besloot: ‘*Muziek kan niet liegen zoals*

woorden dat kunnen.' Komt het daardoor dat het zingen en de liturgie in een klooster met elkaar verweven zijn? Is dat de reden waarom monniken vroeger alleen mochten spreken in gebarentaal, om het gesproken woord te vermijden, maar wel vrijuit mochten zingen?

De vraag of de ziel schuldig is, bleef maar bij me terugkomen. Is ze werkelijk schuldig? Heeft ze redding nodig? Toen kreeg ik antwoord van de beroemde Engelse componist Sir John Tavener, wiens lied 'Song for Athene'⁶ werd uitgevoerd tijdens de begrafenis van prinses Diana: 'Ik componeer om mijn ziel te redden. Die moet worden gered, zoals de grote schrijver Dante ook wist. Ook hij schreef zijn *Divina Commedia* om zijn ziel te redden.'⁷

Maar zoals ik in de loop der jaren ontdekte, verdween het idee van de ziel snel uit de moderne taal en de moderne samenleving. De ziel heeft niet langer vleugels, zoals Plato eens zei. Als het onderwerp al eens opkwam in een gesprek, werd het ontvangen met een beklagenswaardige vluchtigheid.

En zo verdween de ziel uit mijn gedachten.

Maar de Liefde ontging mijn matheid niet
Reeds toen ik binnentrad,
Kwam dichterbij me, en vroeg vriendelijk
Of ik iets nodig had.

Toch gebeurde het op de een of andere vreemde manier niet dat de trappist die ik was vergeten, of het concept van de ziel, volledig verdwenen uit mijn geest. Oude gedachten keerden steeds opnieuw terug en drongen zich aan me op, herinnerden me er zachtjes aan dat ze niet wilden wegzinken in de vergetelheid, en veranderden zichzelf daardoor in nieuwe gedachten.⁸ Toen

de katholieke zender in Vlaanderen te horen kreeg dat ze zou worden opgeheven, had ik nog één interview te gaan. De wijze, maar bijna vergeten monnik kwam me ineens weer voor de geest. Heette hij niet *vader Thomas Keating*, een trappist die in Amerika woonde, en een zielsverwant was van Thomas Merton?

Ik ontdekte dat hij een leidend figuur was geworden in de herontdekking van de christelijke contemplatieve traditie, een geestelijk leidsman en de oprichter van de organisatie Contemplative Outreach. Hij had gesprekken gevoerd met geestelijk leiders van alle religies en was de hele wereld over gereisd om de boodschap over 'Centering Prayer' (Geconcentreerd gebed) te verspreiden, die hij had ontwikkeld in samenspraak met de trap-pistenvader William Meninger en vader Basil Pennington. Zou hij nog altijd in hetzelfde klooster wonen in de regio Snowmass in Colorado?

Ik begon zijn boeken te verslinden. Het concept van de ziel drong zich op de voorgrond zodra ik zijn woorden las: 'Het doel van onze historische tijd van leven is dat deze ons de tijd en ruimte biedt voor de integratie en transformatie van lichaam, ziel en geest.' En voor de tweede keer, nu vijftien jaar later, belde ik met het klooster. Met zijn vriendelijke stem liet vader Thomas Keating me weten dat hij zich met alle plezier door me wilde laten interviewen. Ik was van harte welkom in het klooster, maar ik moest me wel realiseren dat ik met tegenvallers te maken zou kunnen krijgen, omdat zijn gezondheid te wensen overliet. Was ik bereid om zo ver te reizen en toch het risico te lopen dat ik niet terug zou komen met een interview voor mijn omroep?

Zou ik het gesprek aangaan of zou ik terugkrabbelen? Ik moet toegeven dat 'ik al mat reageerde zodra ik binnentrad'. Zoals dat zo vaak het geval is, zou het eenvoudiger zijn om het

risico niet te nemen. Om het op veilig te spelen en de 'Liefde' het zelf maar te laten oplossen. Maar bij het lezen van zijn boeken werd me duidelijk dat deze man ontzettend belangrijk was. Deze monnik praatte over de leegte vanbinnen en over het onvermogen om te leven volgens de standaardmodellen. Maar hij wees me ook op het pad van transformatie dat abt Jeroen Witkam en Jef Boeckmans aan me hadden laten zien in het trappistenklooster in het Nederlandse Zundert. Dus, zou ik nu wel of niet een cameraploeg op touw zetten voor een reis naar Colorado? Wat me uiteindelijk over de streep trok, was het moment waarop ik las hoe vader Thomas de karmelietenzuster Ruth Burrows citeerde, een vrouw die ik in het voorgaande jaar had geïnterviewd in een uithoek van Norwich in het Verenigd Koninkrijk, en een vrouw voor wie vader Thomas bewondering had. Ze leken me zielsverwanten. Hij schreef namelijk: 'Het kan niet met je misgaan in dit leven als je op God vertrouwt.' Dus pakte ik mijn koffers voor de reis naar 'Old Snowmass', al wist ik niet wat me daar te wachten zou staan – maar had ik wel aanvaard dat ik geleid wilde worden door iets wat groter was dan ik.

'Een gast,' sprak ik, en 'een genodigde':

Liefde zei: 'Hem bent u.'

'Ik, die onaardig en ondankbaar ben?

Dat lijkt me al te cru.'

Ik had gehoord dat het klooster diep verscholen lag in de Roaring Fork Valley in de Rocky Mountains. Het was lente, en onderweg naar het 'magische klooster'⁹ stopten we om de wolken te filmen die zich verzamelden boven Mount Sopris, de machtige berg van bijna 4000 meter hoog. We maakten opnamen van de geluiden van het snelstromende water van de ri-

vier de Roaring Fork, nu de sneeuw begon te smelten. De rivier ontspringt bij het skioord Aspen, beroemd door de jetset op hun glanzende ski's in hun modieuze outfits, niet eens zo heel ver bij het klooster vandaan. Ik vroeg me af of die rijke en beroemde mensen ooit weleens nadachten over gebed, om het nog maar niet eens te hebben over Geconcentreerd gebed. Maar waarom eigenlijk ook niet? Ik herinnerde me dat ik ooit een verhaal had gelezen over de monnik Bernie, met zijn plagerige opmerkingen over de mensen in Aspen en over de monniken in het klooster.¹⁰

We volgden de rivier een tijdje, die zich een weg baande naar de Colorado River. Zo'n lange weg had het water afgelegd, voor het zijn bestemming uiteindelijk had bereikt. Gold datzelfde voor ons? Wat had deze rivier ons veel verhalen te vertellen, zoals ook de monnik Theophane had gedaan in zijn magnifieke kleine boekje.¹¹

Inmiddels stonden we te popelen om onze bestemming te bereiken. We maakten een tussenstop in het gehuchtje Woody Creek om broodjes te kopen en iets te drinken, en daarna reden we door Old Snowmass het Capitol Creek-dal in. We waren eindelijk aangekomen bij het klooster zelf, en waren vol verwachting.

De Liefde nam mijn hand en zei me zacht:
'Gaf ik u niet het zicht?'

Ik kan me nog levendig het moment herinneren waarop ik vader Thomas Keating voor het eerst in levenden lijve meemaakte. Hij stond aan het einde van een lange kloostergang; een rijzige monnik, onverzettelijk, indrukwekkend, maar toch vriendelijk, die onze camera's, de regisseur, de cameramannen, en ten slotte

mij nieuwsgierig in zich opnam. En toen werd mijn grootste angst bewaarheid: hij was niet in orde en wilde het interview uitstellen. De moed zonk me in de schoenen. We waren een etmaal onderweg geweest om deze monnik te kunnen ontmoeten. Natuurlijk was ik me bewust geweest van de risico's, en dus begon ik nerveus de mogelijkheden na te gaan om deze missie alsnog tot een succes te kunnen maken; want mijn dure camera-ploeg zou maar drie dagen blijven. Zou hij zich snel genoeg weer beter voelen? Wat stond mij te doen?

Voor de korte termijn kreeg ik in elk geval de reddende hand aangeboden van de behulpzame abt van het klooster, vader Joseph Boyle, die zich beschikbaar stelde als vervanger. Geheel onverwacht bleek deze bescheiden man een verborgen edelsteen te zijn die onontdekt in het gebergte had gelegen. Ik voelde aan dat zich in zijn binnenste een geestelijk leven afspeelde dat hij aanvankelijk hooguit met wat tegenzin wilde blootstellen aan het oog van de camera. Maar naarmate ons gesprek steeds intenser werd, hintte hij naar het rijk der stilte waar hij zichzelf soms toe aangetrokken voelde. Het was duidelijk dat er in hem een verdieping plaatsvond die luider sprak dan woorden dat zouden kunnen. Hij nodigde ons uit voor de vespers in de kerk van Maria. Toen de witte monniken in een kring stonden en zich volledig en volkomen voorover bogen, werd ik overweldigd door het mysterie van dat moment. In de nauwelijks verlichte kerk baden ze zacht, maar intens: 'Eer aan de Vader en de Zoon en de heilige Geest, zoals het was in het begin, en nu, en voor altijd, tot in alle eeuwigheid, Amen.' Een eeuwigheid die al aanwezig was binnen dit klooster, deze geestelijke wereld, deze woonplaats van de Liefde. Maar was deze kloostersfeer echt zo mooi als hij leek? Ongetwijfeld ontstonden er ook weleens conflicten. Ik besloot om deze vraag voor te leggen aan vader

Thomas, in de hoop dat hij zich de volgende dag weer beter zou voelen.

‘Maar Heer, ik schaam me: ik heb het ontsierd,
En allerminst verdiend.’
Liefde sprak: ‘Denk eens aan Hem die dat droeg.’
‘Hij is dan wie ik dien.’

In alle eerlijkheid heb ik me vaak gevoeld alsof mijn gezichtsvermogen werd ontsierd. Diepe gevoelens van onzekerheid, falen en leegte zijn vaak bij me binnengedrongen. Vader Thomas wijst er kalm op dat het niet nodig is om me zo veel zorgen te maken en dat ik, bovenal, niet moet wanhopen, want wanhoop is de grootste verleiding. Natuurlijk, zo spreekt hij, de geestelijke reis is lang en onderweg kun je overweldigd worden door twijfel. Maar met zelfkritiek voed je alleen maar je ego.

We kunnen worden gered door stilte, door symbolen en door rituelen. Misschien is er een bulldozer voor nodig om onze innerlijke vlakte leeg te ruimen wanneer we beginnen aan het veranderingsproces dat de boodschap vormt van Geconcentreerd gebed. Maar we mogen God iedere naam geven. Laten we niet te verlegen zijn om Hem te benoemen, zegt vader Thomas. Er ligt zo veel moois op ons te wachten als we deze reis aangaan. Laat je niet ontmoedigen: ‘God is bereid om ons miljoenen keren een nieuwe kans te geven.’ Hij draagt zelfs de schuld in onze plaats: ‘het Woord is vlees geworden.’¹² En inderdaad was vader Thomas de volgende dag voldoende hersteld om zich door ons te laten interviewen, en dat stemde me dankbaar. Maar daarna

verbaasde hij me nog verder, toen hij bereid bleek om een ‘ontwakende’ ervaring te beschrijven die hem was overkomen in de tijd dat hij abt was in Spencer. Deze allermeeft intieme ervaring kan moeilijk in woorden worden gevangen, maar hij diepte de woorden en zinnen uit zijn geheugen op om ze daarna tot leven te brengen voor de camera. Ik bewonderde hem omdat hij dit ‘ontwaken’ niet als iets van zichzelf beschouwde, maar juist als iets wat hem was geschonken opdat hij het met iedereen kon delen.

Wie weet waar het eindigt? Komt er wel een einde? ‘Nee,’ zegt vader Thomas, ‘je bewustzijn kan blijven groeien, en groeien, en groeien.’ Er is blijdschap voor je weggelegd, en ook lijden. Hoe dan ook maakt de dood geen einde aan de reis, want ‘zodra je eenmaal in deze wereld bent geboren, zul je nooit meer sterven.’ Vader Thomas zelf heeft het gevoel, zei hij tegen me, dat zijn geestelijke reis nog maar net is begonnen.

Toen ik voor het laatst naar hem toe ging voor nog eens een gesprek, had ik het gevoel dat ik me begaf naar een van de bekende woestijnvaders uit de vierde eeuw – hoewel het toepasselijker zou zijn om hem een bergvader te noemen – die ik de eeuwenoude pelgrimsvraag ging stellen: ‘Abba, geef me een woord, hoe kan ik worden gered?’

Terwijl mijn team op het punt staat om weer op pad te gaan, sta ik voor dag en dauw op om nog een laatste maal naar het magische klooster te gaan, dat bedekt is door de ochtendmist, in een

dal vol geluiden van huilende coyotes en loeiend vee. Ik kan het niet helpen, het dramatische landschap dat zich voor mijn ogen ontrolt overweldigt me: de trotse Rockies, gekleed in het helderrode licht van de opkomende zon, met nog besneeuwde toppen, en herten die snuffelen aan de ramen van mijn verblijf. Ik betrap mezelf erop dat ik de woorden van de abt citeer. ‘Wauw! Vader, dit is subliem!’ Maar het is toch zeker niet bedoeld voor mij, *de onaardige, ondankbare*, denk ik, terwijl ik deze woorden van George Herbert in me op voel komen. Maar waarom zou ik daaraan twijfelen? Heeft God niet bewezen dat Hij groter is dan mijn gedachten, mijn voorstellingsvermogen en mijn dromen aan het einde van deze gedenkwaardige reis? Ben ik er nu dan, eindelijk, niet aan toe om te gaan dienen?

Zodra ik het klooster binnenkom om deel te nemen aan de eucharistie, besef ik dat ik te laat ben, omdat ik te lang heb gekeken naar het prachtige schouwspel terwijl ik werd bevangen door het transcendente. Mij is dus niets te verwijten. De Machtige maar Vriendelijke had een vertoning voor me klaargezet. Als ik plaatsneem op de harde kerkbanken, en een wondermooie Maria-met-kind welwillend naar me blijft kijken, ben ik nog net op tijd voor de communie, en hoor ik in de woorden van de abt bijna een echo van de woorden van George Herbert:

‘Ga zitten,’ sprak de Liefde, ‘neem mijn vlees.’
Dus nam ik plaats en at.